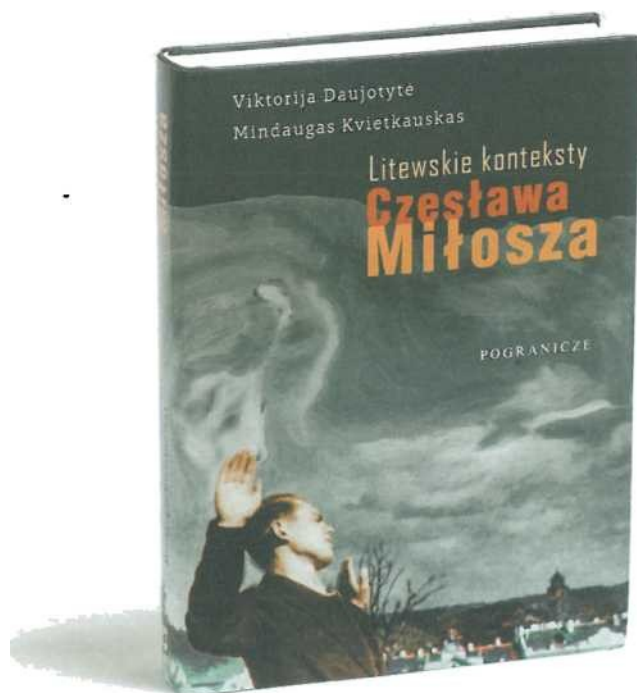

Viktorija Daujotyte, Mindaugas Kvietkauskas
Litewskie konteksty Czesława Miłosza.
Monografia

Przeł. Joanna Tabor Pogranicze, Sejny 2014

Znane z działalności na rzecz dialogu polsko- - litewskiego wydawnictwo Fundacji Pogranicze przygotowało polski przekład monografii *Litewskie konteksty Czesława Miłosza*. Książka, po raz pierwszy wydana w Wilnie w 2011 roku, ma dwoje autorów, każdy - choć w różnym stopniu - związany jest z Katedrą Literatury Litewskiej Uniwersytetu Wileńskiego. Dzięki temu przedsięwzięciu polski czytelnik może spojrzeć na autora *Doliny Issy* z perspektywy jego miejsca urodzenia oczyma ludzi dzielących z nim kulturowe zaplecze, w niewielkim stopniu dostępne nam skądinąd.

Całość publikacji utrzymana jest w tonie szacunku i wdzięczności dla poety, a zarazem silnego litewskiego patriotyzmu. Autorzy wielokrotnie korzystają z formuły „my”, „nasze”, mając na myśli naród litewski. Ich perspektywę cechuje również czytelny pogląd na miejsce Miłosza na meandrycznych ścieżkach

polsko-litewskiej tożsamości. Miłosz wyłania się z książki jako Litwin o kulturze polskiej, reprezentujący znaczną grupę o podobnych uwarunkowaniach, której członkowie zostali wyrzuceni poza nawias wspólnoty przez zwycięskie stronnictwa narodowe w okresie powstawania niepodległej Litwy. To zarazem szlachcic kultury, który tradycje Wielkiego Księstwa Litewskiego, żmudzki niedźwiedź oraz przyjaciel wielu litewskich intelektualistów. Silna obecność tej problematyki pozwala czytać książkę nieco w poprzek, śledząc chronologiczne przemiany stosunku Miłosza do litewskiego komponentu własnej tożsamości - co jest tematem tyleż interesującym, co słabo dotąd rozpoznany.

Monografia została podzielona na trzy części. W ich ramach można się zapoznać z prawie dwudziestoma artykułami omawiającymi wszystkie litewskie konteksty biografii Miłosza, które autorzy uznali za istotne. W pierwszej z nich, bardzo ogólnej i niewolnej od dygresji, zwraca uwagę analiza zachowanej w rękopisie wersji *Doliny Issy*, której bohaterem uczynił poeta chłopskiego syna mówiącego po litewsku, jakby przymierzając się do nakreślenia autobiografii alternatywnej; poznajemy też Miłoszowe tłumaczenie litewskiego hymnu, czyli *Pieśni narodowej* Vincasa Kudirki, nad którym poeta pracował około roku 1990. W części poświęconej stricte twórczości literackiej poety warto zajrzeć do listy wierzeń i obyczajów ludowych zapamiętanych przez Miłosza z dzieciństwa, która zachowała się w archiwach katedry folkloru

Uniwersytetu Kalifornijskiego w Berkeley. Znalazł się tam między innymi taki zapis: „Od opiekunki Antoniny Rupis dowiedział się, że jeśli wieczorem w świetle świecy odwrócisz się i spojrzysz w lustro, zobaczysz diabła. We wsi w to wierzone, ale on sam nie wierzy” (s. 177). Nie znaczy to, że inne elementy ludowej demonologii nie budziły większego respektu poety.

Najbardziej spójna - i najcenniejsza dla polskich miłoszologów - jest ostatnia część, przybliżająca historię kontaktów poety z różnymi środowiskami intelektualno-artystycznymi Litwinów w kraju i na emigracji. Jej lektura pozwala poznać szczegóły pobytu i działalności Miłosza na Litwie w roku 1940 (notabene, losy poety w tym okresie zasługują na interpretację w formie filmu sensacyjnego), historię powstania pierwszej książki z przekładami jego wierszy na język obcy - właśnie litewski - wydanej w Argentynie w 1955 roku pod tytułem *EPOCHOS Samoningumo Poezija* (Poezja samoświadomości epoki), a także szczegóły jego przyjaźni z Mariją Gimbutas i związku ze środowiskiem Santara-Šviesa, czyli litewskimi liberalnymi emigrantami w USA, którzy kontaktowali Miłosza z litewskimi czytelnikami (poeta oceniał ich jako „stojących o parę stopni wyżej niż Polonia”) oraz zgłaszali kandydaturę Miłosza do literackiej Nagrody Nobla.

Do zalet książki należy obfite wykorzystanie źródeł archiwalnych i wypisy z niedostępnych wcześniej po polsku tekstów, dokumentów osobistych i artykułów. Lektura

Litewskich kontekstów Miłosza uświadamia potrzebę całej serii kolejnych publikacji, na którą składałyby się antologie omówień twórczości Miłosza w litewskiej prasie (powstające od lat 30.), jego korespondencja z litewskimi literatami i intelektualistami oraz przekłady wielu pozycji literatury litewskiej, podejmującej podobne problemy i opracowującej podobne doświadczenia jak te, które stały się udziałem polskiego (?) noblisty. ^ Karina Sarzyńska

Viktorija Daujotyte, Mindaugas Kvietkauskas
Litewskie konteksty Czesława Miłosza. Monografia (Lithuanian contexts of Czesław Miłosz. A monograph)

Translated by Joanna Tabor
Pogranicze, Sejny 2014

The Pogranicze Foundation press, known for its work on behalf of Polish-Lithuanian dialogue, prepared the Polish translation of the monograph *Litewskie konteksty Czesława Miłosza* (The Lithuanian contexts of Czesław Miłosz). The book, first published in Vilnius in 2011, has two authors, both - although to varying degrees - associated with the Department of Lithuanian Literature at Vilnius University. Thanks to this undertaking, the Polish reader can look at the author of *The Tessa Valley* from the perspective of his birthplace, through the eyes of people who share a similar cultural background to him.

The whole publication is kept in a tone of respect and gratitude for the poet, and also of strong Lithuanian patriotism. The authors repeatedly use “we” and “our” when referring to the Lithuanian nation. Their perspective is also marked by a distinct view of Miłosz’s place on the meandering path of Polish-Lithuanian identity. Miłosz emerges from the book as a Lithuanian with Polish culture, representing a significant group of similar people, members of which were banished from the community by the victorious nationalistic parties during the formation of independent Lithuania. He is also a nobleman, cultivating the traditions of the Great Lithuanian Duchy, a Samogitian bear and a friend of many Lithuanian intellectuals. The strong presence of this theme allows you to read the book in a, so to speak, diagonal way, following the chronological changes of Miłosz’s attitude to the Lithuanian component of his own identity - a theme both very interesting and barely explored.

The monograph is divided into three parts, containing almost twenty articles analysing all Lithuanian contexts of Miłosz’s biography which the authors considered important. The first part is very general and abounding in

digressions, though the analysis of a version of *The Issci Yalley* preserved as a manuscript is particularly noteworthy. In this version of Miłosz's novel, the protagonist is a Lithuanian-speaking peasant son, as if the poet was intending to write an alternative autobiography; we also discover Miłosz's translation of the Lithuanian anthem, that is *The National Hymn* by Vincas Kudirka, which the poet worked on around 1990. In the part devoted strictly to Miłosz's literary work, it is worthwhile to take a look at the list of folk beliefs and customs remembered by the poet from his childhood, preserved in the archives of the Berkeley Folklore Programme. We can find there, for example, the following entry: "Rupis learned from his nanny Antonina that if in the evening you turn around in candlelight and look into the mirror, you will see the devil. People believe that in the village, but he himself does not" (p. 177). Which does not mean that other elements of popular demonology were not regarded by the poet with greater respect.

The most coherent - and most valuable for Polish Miłosz scholars - is the last part, describing the story of the poet's contacts with various intellectual and artistic Lithuanian circles at home and abroad. It provides details of Miłosz's stay in Lithuania in 1940 (incidentally, the experiences of the poet in this period deserve a presentation in the form of an action film), the story of the creation of the first book with translations of his poems - into Lithuanian - published in Argentina in 1955 under the title *Poetry of Self-Awareness of the Epoch*, of his friendship with Marija Gimbutas and his relations with the circle of Santar-Švies, that is the Lithuanian liberal immigrants in the United States, who put Miłosz in touch with Lithuanian readers (the poet judged them to be "a few degrees higher than the Polish emigre community") and who nominated him for the Nobel Prize in Literature.

The main value of the book lies in its ample use of archival sources and excerpts from texts, personal documents and articles previously not available in Polish. Hence, reading "Lithuanian contexts" makes us aware that there is a need for a whole series of further publications, such as anthologies of studies of Miłosz's work published in the Lithuanian press (written since the 1930s), his correspondence with Lithuanian literary figures and intellectuals, as well as translations of many works of Lithuanian literature, taking up similar problems and describing similar experiences as those which befell the Polish (?) Nobel laureate. ^

Karina Jarzyńska

Translated from the Polish by Tomasz Bieroń